

KULTUR HIT OCH KULTUR DIT?

JOSEFINE MAGNUSSON OCH KLARA WÄRNLÖF BOVÉ

Sammanfattning

Att kulturen skall vara tillgänglig för alla är väl befäst i allehanda politiska dokument och deklARATIONER. Tillgängligheten berör såväl socioekonomiska som fysiska hinder. Är kulturen tillgänglig för alla? Vad är det som inverkar på om en invånare i Väst-sverige besöker utflyktsmål med kulturell prägel? Huvudfrågeställningen behandlar vilka faktorer som påverkar faktiska och potentiella besökare av kulturella besöksmål i Västsverige. Vilka faktorer är betydelsefulla för att förklara vem som gör vad i Västra Götalandsregionens kulturliv och hur har det utvecklats över tid? Resultaten pekar på geografisk närhet som en betydande faktor både bland dem som besöker kulturella utflyktsmål och dem som inte gör det. Klassiska socioekonomiska faktorer så som utbildningsnivå och subjektiv klass har minskat i betydelse sedan slutet av 1990-talet.

Att vi är intresserade av kultur och vem som tar del av den är starkt förknippat med målsättningen att kulturen skall vara tillgänglig för alla. Regeringens kultursamverkansmodell som instiftades 2011 har som mål att kulturen skall komma närmare medborgarna och att alla skall ha tillgång till kulturlivet (Regeringskansliet, 2019). Detta återspeglas på regional nivå. Västra Götalandsregionen har som mål att vara en ledande kulturregion där alla medborgare har kulturen som kraftkälla och aktivt deltar i kulturlivet (Västra Götalandsregionen, 2005). All kultur verkar dock inte vara för alla utan mycket indikerar att individers kulturkonsumtion påverkas av deras socioekonomiska förutsättningar och deras fysiska tillgänglighet till kulturlivet. I kulturlandskapet har historiska besöksmål så som slott och hållristningar sin belägenhet utan hänsyn till den moderna statsuppbyggnaden, medan konstmuseum och konserthus alla är placerade på sin plats av den moderna människan. Utbudet av kulturella besöksmål i Västsverige är därför endast delvis upp till stadsplanerare och politiska och ideella initiativ. För nya kulturella besöksmål kan det i planeringsfasen tas hänsyn till tillgänglighet och placering medan exempelvis kulturlämningar är beroende av att kringliggande infrastruktur, transport och information bjuder in till besök. Mot bakgrund av målet om en kultur tillgänglig för alla är det relevant att undersöka vilka som besöker och inte besöker utflyktsmålen i Västra Götalandsregionen. I följande kapitel kartläggs besök på tretton kulturella utflyktsmål i Västra Götalandsregionen 2018. SOM-institutets västsvenska SOM-undersökningar mäter varje år ett antal kulturella besöksmål som ligger till grund för analys i det här kapitlet. Besöksmål som mäts varierar

från år till år men erbjuder också underlag för jämförelser över tid då de bitvis överlappar. För att kunna följa utvecklingen över tid fokuserar delar av detta kapitel huvudsakligen på de fem besöksmål som mättes både 1999 och 2018. Val av besöksmål är baserat på tillgänglighet utifrån vilka som mätts under de två åren. Detta medför vissa begränsningar vad gäller variation i besöksmål men bedöms ge en god översiktlig bild av hur kulturkonsumtionen utvecklats över tid i Västra Götaland. Syftet med följande kapitel kan syntetiseras till tre övergripande frågor: (1) *Finns det bakomliggande faktorer som motiverar en uppdelning av utflyktsmålen i olika kulturtyper?* (2) *Påverkar besökarnas socioekonomiska förutsättningar deras val av utflyktsmål och hur har det förändrats mellan 1999 och 2018?* (3) *Vilka är de potentiella besökare som idag inte besöker utflyktsmålen?*

Finkultur och populärkultur

Inom både kulturforskning och i media är en uppdelning av kulturkonsumtion i finkultur och populärkultur (även refererad till som fulkultur) vanligt förekommande. Begreppet finkultur myntas i Sverige under 70-talet för att beskriva de kulturformer som intresserade samhällets ekonomiska och sociala elit och därmed klassades som fina (Swedner, 1971). En av de mest inflytelserika inom detta fält är den franske kultursociologen Pierre Bourdieu (Börjesson, 2016). Bourdieu menade att det finns en tydlig homologi mellan å ena sidan smak och livsstil och å andra sidan sociala positioner. En persons smak i form av konst, musik, matlagning och inredning med mera, positionerar denne gentemot andra i det sociala rummet. Kultur är således makt, och något den dominanta klassen kan använda sig av för att särskilja sig gentemot de lägre klasserna, eftersom främst den privilegierade klassen har den *rätta* känslan för finkulturen. Kultur anses följaktligen som fin om den uppskattas av den dominerande klassen, samtidigt som att uppskatta finkultur blir en indikation om klasstillhörighet (Bourdieu, 1979/1993).

Vad karakteriserar då finkultur jämfört med populärkultur? Rent konkret så klassas oftast kulturformer såsom opera, balett, poesi, klassisk musik samt klassisk och modern litteratur till finkulturen (Börjesson, 2016; Purhonen, Gronow & Rahkonen, 2011). Begreppen finkultur och populärkultur definieras även i relation till varandra. Populärkultur beskrivs ofta som en annan kultur än finkulturen, den är kommersiell, lättillgänglig, folklig och syftar mer till rekreation än intellektuell utveckling. Till populärkulturen klassas ofta massproducerade produkter inom områden som film, tv, radio, mode, musik och litteratur (Lindgren, 2009). Populärkulturen inkluderar således allt från deckare och kiosk litteratur till såpoperor och popmusik för att nämna några exempel (Gans, 1999). Kategoriseringarna är kritiserade dels för att den beskrivs vara för grov och därmed missar den variation av kulturuttryck som existerar framförallt inom populärkulturen, dels för att kategoriseringen indikerar att viss kultur är bättre än annan kultur vilket är problematiskt (Brodén, 2013; Gans, 1999). Som analysverktyg fyller däremot

kategoriseringen fortfarande ett syfte då forskning visar att det föreligger skillnader i kulturkonsumtion mellan olika socioekonomiska grupper.

Senare forskning har ifrågasatt Bourdieu och menar att hans homologiteori inte längre är applicerbar i dagens samhälle utan att den har blivit ersatt av allätartesen. Allätartesen säger att de tidigare skiljelinjerna mellan finkultur och annan kultur håller på att luckras upp och att i synnerhet resursstarka grupper idag konsumerar många olika former av kultur utan att den absorberas av finkulturen (Börjesson, 2016; Erickson, 1996). En orsak menas vara att individer med högre socioekonomisk status oftare rör sig mellan olika grupperingar där en varierad kunskap om kultur kan hjälpa dem att exempelvis bygga relationer (Erickson, 1996). En annan orsak menas vara att många människor idag har både mer tid, pengar och utbildning vilket möjliggör en högre konsumtion av mer varierad kultur. Framförallt unga menas ha mycket frihet att välja och vraka bland kulturutbudet (Gans, 1999).

Vissa mönster verkar fortfarande finnas i människors kulturkonsumtion. Kvinnor är traditionellt mer aktiva kulturanvändare än män, och framförallt av finkultur (Antoni, 2008; Börjesson, 2016; Jansson & Wärnlöf Bové, 2017; Purhonen, Gronow & Rahkonen, 2011). Högre utbildning, ålder och klasstillhörighet är korrelerat med både högre konsumtion av kultur överlag (Börjesson, 2016) och av finkultur specifikt (Purhonen, Gronow & Rahkonen, 2011). Att vara boende i storstad har även visats korrelera med högre konsumtion av kultur generellt och finkultur speciellt (Börjesson, 2016; Purhonen, Gronow & Rahkonen, 2011). En slutsats som är rimlig i och med att tillgången till finkultur ofta är större i storstäderna. Att ha geografiskt nära till kultur har överlag visat sig vara viktigt för konsumtionen, då vi besöker utflyktsmål i betydligt högre utsträckning när vi har nära till dem (Oscarsson, 2011).

Vem är kulturmänniskan?

De besöksmål som mäts i de västsvenska SOM-undersökningarna fångar in en begränsad del av kulturens mångfald. Mätning och operationalisering av kultur likt SOM-undersökningarna möjliggör utforskning av en del av kulturens alla dimensioner. Den självrapporterade frekvensen av kulturkonsumtion inom de områden som SOM-undersökningarna faktiskt mäter belyser trots allt några värdefulla aspekter av hur västsvenskar deltar i kultur. Att frågor om besök på bland annat museer och teatrar ställs tillsammans med frågor om socioekonomisk status och bakgrund möjliggör en analys av vem som tar del av kultur i Västsverige.

De 13 besöksmål som ingick i 2018 års västsvenska SOM-undersökning redovisas i tabell 1 och den kommande analysen avser att undersöka den första frågeställningen om huruvida det finns *bakomliggande faktorer som motiverar en uppdelning av utflyktsmålen i olika kulturtyper*. Det vill säga, finns det egenskaper som gör att vissa av besöksmålen är mer lika och därmed fångar upp vissa grupper av besökare i högre utsträckning. Detta gör vi genom en slags faktoranalys där komponenterna

har extraherats genom principalkomponentmetoden, vilket är den vanligast använda metoden och lämpar sig väl för att undersöka grupperingar i data när andra mer teoretiska överväganden eventuellt saknas (Osborne, Costello & Kellow, 2008; Velicer & Jackson, 1990). Faktornlösningen resulterar i en uppdelning i tre faktorer som redovisas i tabell 1: GöteborgsOperan, Göteborgs Konserthus, Göteborgs Stadsteater, Göteborgs Konstmuseum och Nordiska Akvarellmuseet grupperar sig runt faktor ett, Sjöfartsmuseet, Göteborgs Naturhistoriska Museum, Göteborgs Stadsmuseum och Världskulturmuseet grupperar sig runt faktor nummer två och Läckö Slott, Vitlycke Museum/Tanums hällristningar, Västergötlands Museum samt Bohusläns Museum runt den tredje faktorn.

Tabell 1 Dimensioner av Västsvenscars kulturliv 2018 (faktorladdningar)

	Finkultur	Intressekultur	Kultur i regionen
Göteborgs Konserthus	0.75		
GöteborgsOperan	0.74		
Göteborgs Stadsteater	0.71		
Göteborgs konstmuseum	0.65	0.41	
Nordiska Akvarellmuseet	0.58		
Göteborgs Stadsmuseum	0.49	0.62	
Göteborgs Naturhistoriska museum		0.82	
Sjöfartsmuseet Akvariet		0.81	
Världskulturmuseet		0.60	
Läckö Slott			0.69
Vitlycke museum/Tanums hällristningar			0.65
Västergötlands museum			0.65
Bohusläns Museum			0.57
Andel förklarad varians	23%	19%	14%

Kommentar: Total förklarad varians 55,5 procent. Antal dimensioner fastställt genom en samlad bedömning av Kaisers kriterium och Scree test. Faktornlösningen har roterats med ortogonal rotation (varimax) och laddningarna med ett värde under 0,4 har plockats bort (Mehmetoglu & Jakobsen, 2017; Osborne, Costello & Kellow, 2008).

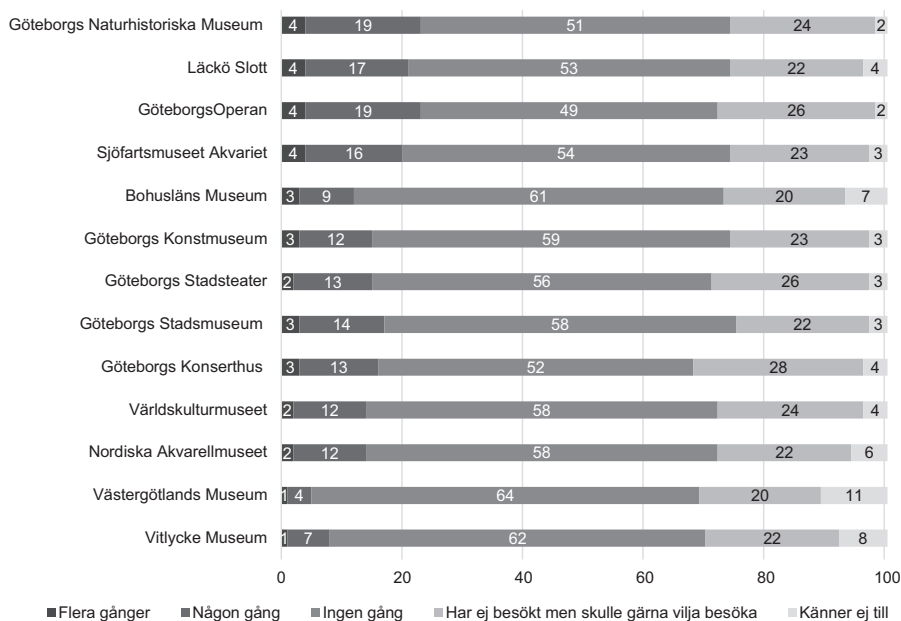
Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2018.

Vår första faktor utgör en typ av besöksmål som är klassiskt finkulturell med kulturformer så som konst, klassisk musik och opera, och benämns därför framgent som *finkultur*. Den andra faktorn kännetecknas mer av besöksmål som berör ämnesintresse och historia än ren finkultur och benämns därför *intressebaserad kultur*. För både faktor ett och faktor två så finns det en tydlig centralortskoppling då samtliga besöksmål ligger i Göteborgs Stad eller i närområdet (Nordiska Akvarellmuseet ligger i Tjörns kommun). Den tredje och sista faktorn innehåller en bredare variation av besöksmål både vad gäller geografi och tema, om än med

ett liknande fokus på ämnesintresse och historia som faktor två. Det som faktor tre främst har gemensamt är att inget av besöksmålen ligger i Göteborgsområdet utan är mer spridda över Västsverige. Kategorin benämns av den anledningen *kultur i regionen*. Den finkulturella aspekten ger tydligt utslag i faktoranalysen och bekräftar att det finns likheter bland dem som besöker något av de klassiskt finkulturella besöksmålen.

I figur 1 så presenteras en översikt över hur besöksfrekvensen ser ut för de 13 besöksmål som ingick i 2018 års västsvenska SOM-undersökning. De utflyktsmål som är mest populära bland boende i Västsverige 2018 är Göteborgs Naturhistoriska Museum, GöteborgsOperan, Läckö Slott och Sjöfartsmuseet vilka alla har besökts av runt 1/5 av de svarande. Majoriteten av dem som besökt utflyktsmålen har gjort det någon gång under de senaste 12 månaderna och endast ett fåtal är återkommande besökare. Besöksmålen är överlag välkända av Västsveriges invånare med undantag för de besöksmål som återfinns i gruppen *kultur i regionen* där andelen som ej känner till besöksmålen sträcker sig mellan 7 och 11 procent.

Figur 1 Översikt utflyktsmål/sevärdhet, 2018 (procent)

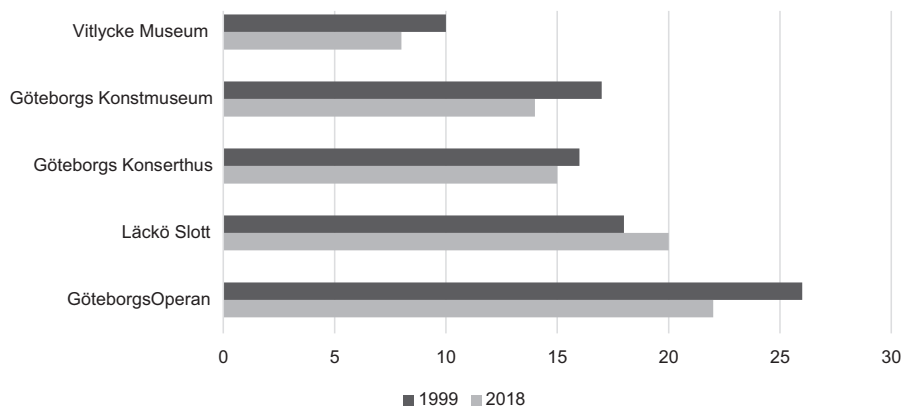

Kommentar: Frågan lyder: "Har du under de senaste 12 månaderna besökt följande?" Besöksmålen presenteras i fallande ordning från största andel som har besökt utflyktsmålet flera gånger. Här presenteras svarsalternativen i sin helhet. Urvalet är 16 till 85 år, bosatta i Västra Götalandsregionen och Kungsbacka. Lägst antal svarande för ett enskilt utflyktsmål är 2 779.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2018.

Fem av de 13 besöksmål som redovisas ovan mättes även 1999. Dessa fem kommer ligga till grund för vår jämförande analys. GöteborgsOperan, Göteborgs Konserthus och Göteborgs Konstmuseum kategoriseras även framgent som *finkultur* medan Läckö slott och Vitlycke museum faller inom kategorin *kultur i regionen*. I figur 2 redovisas andelen som en eller flera gånger har besökt något av de fem besöksmålen under de senaste 12 månaderna 1999 och 2018. Överlag kan vi se att bland de svarande så har andelen besökande minskat 2018 jämfört med 1999. Det enda utflyktsmålet som fler uppger sig ha besökt 2018 jämfört med 1999 är Läckö Slott, vars besök har ökat från 18 procent till 20 procent någon gång de senaste 12 månaderna respektive år. Samtliga förändringar över tid är statistiskt säkerställda.

Figur 2 Besöksmål i Västra Götalandsregionen, andel som någon eller flera gånger besökt utflyktsmålet under de senaste 12 månaderna 1999 och 2018 (procent)

Kommentar: Frågan lyder: "Har du under de senaste 12 månaderna besökt följande?" Besöksmålen presenteras i fallande ordning från minst andel som har besökt utflyktsmålet en eller flera gånger till störst andel 2018. Urvalet är 16 till 80 år, bosatta Västra Götalandsregionen. Lägst antal svarande för ett enskilt besöksmål 1999 är 3 323 personer och 2018 är det 2 807 personer.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 1999 och 2018.

Sambandet mellan besökares socioekonomiska förutsättningar och val av utflyktsmål samt hur det har förändrats mellan 1999 och 2018 redovisas i figur 3.1 till 3.5 som illustrerar den bivariata korrelationen mellan vart och ett av besöksmålen samt utbildning, ålder, subjektiv klass, inkomst och geografisk närhet. Förklaringsvariablerna har valts ut på basis av att tidigare forskning har identifierat dem som relevanta för individers konsumtion av kultur (se exempelvis Jansson & Wärnlöf Bové, 2017 och Purhonen, Gronow & Rahkonen, 2011), samt för att de enligt Bourdieus homologiteori bör påverka kulturkonsumtionen. Utbildning består av

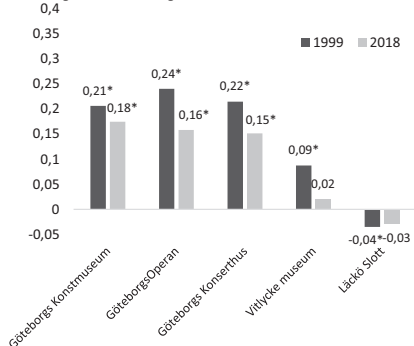
fyra kategorier: låg, medellåg, medelhög och hög utbildning. Ålder inkluderar alla respondenter mellan 16 och 80 år och är uppdelad i tre kategorier (16–34, 35–54, 55–80). Kategoriseringen följer tidigare forskning och har valts utifrån att skiljelinjerna i kulturkonsumtion tidigare har setts mellan dessa grupper (Purhonen, Gronow & Rahkonen, 2011). Variabeln subjektiv klass består av svarande som uppger sig tillhöra ett arbetarhem, ett tjänstemannahem eller ett högre tjänstemannahem.

Inkomstvariabeln avser olika mått på inkomst beroende på om 1999 eller 2018 avses då frågeformuleringen förändrats över tid. För 1999 avses hushållets samlade årsinkomst och för 2018 avses individens egen månadsinkomst. Inkomstens påverkan på kulturkonsumtion mellan 1999 och 2018 är därför inte helt jämförbar men indikerar, trots nivåskillnaderna en riktning och styrka på inkomstens inverkan på kulturkonsumtion. Sist undersöker vi hur boendeort korrelerar med besök på vart och ett av de undersökta utflyktsmålen. Variabeln geografisk placering är dikotom och värdet ett innebär att man bor i samma eller angränsande kommun till besöksmålet och noll i någon av resterande kommunerna i Västsverige. Variabeln ser därför olika ut beroende på vilken kommun som besöksmålet ligger i. För besöksmålen GöteborgsOperan, Göteborgs Konserthus och Göteborgs Konstmuseum avser variabeln geografisk placering Göteborg och kranskommuner jämfört med resterande kommuner, för Vitlycke Museum/Tanums Hällristningar avser samma variabel Tanum med angränsande kommuner jämfört med övriga och slutligen för Läckö Slott Lidköpings kommun med angränsande kommuner jämfört med övriga kommuner i Västsverige.

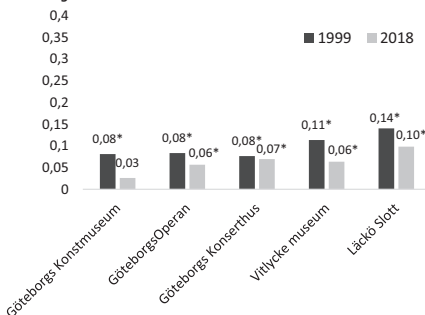
Resultatet visar ett positivt och signifikant samband med utbildning och de tre besöksmål som ingår i kategorin *finkultur*, Göteborgs Konstmuseum, GöteborgsOperan och Göteborgs Konstmuseum. För båda åren kan vi se att personer med högre utbildning besöker de undersökta utflyktsmålen i högre utsträckning, vilket går i linje med tidigare forskning. Sambandet är svagare 2018 jämfört med 1999 vilket indikerar att utbildning har en mindre betydelse idag än för 19 år sedan. Ålder har signifikant betydelse för fyra utav de fem besöksmålen 2018. Besök på Göteborgs Konstmuseum visar inget signifikant samband med ålder 2018 till skillnad från 1999. I samtliga fall besöker äldre utflyktsmålen i högre utsträckning men sambandet är tämligen svagt, vilket illustreras i figur 3.2. Även här har sambandet minskat i styrka från 1999 till 2018, störst förändring ser vi för Vitlycke museum, med ett reducerat samband från 0,11 till 0,06. Den subjektiva klasstillhörigheten tycks även den påverka besök, framförallt på de finkulturella besöksmålen. Personer från tjänstemannahem eller högre tjänstemannahem besöker 1999 samtliga besöksmål i högre utsträckning och starkast samband finns för GöteborgsOperan (0,34), Göteborgs Konstmuseum (0,25) och Göteborgs Konserthus (0,25). För 2018 är subjektiv klass signifikant för våra tre finkulturella besöksmål men inte för resterande och sambanden är i samtliga fall svagare. Resultatet stödjer därmed allätartesen om att klass är mindre betydelsefullt för huruvida *finkultur* konsumeras idag jämfört med jämförelsepunkten 1999.

Figur 3 Samband utflyktsmål 1999 och 2018 (Spearman's Rho)

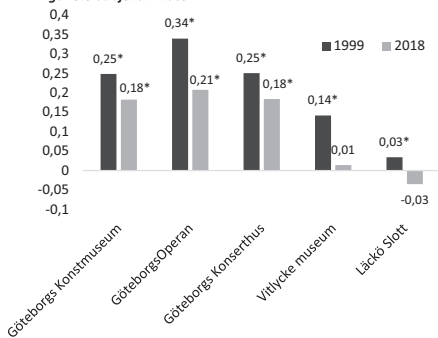
Figur 3.1 Utbildning

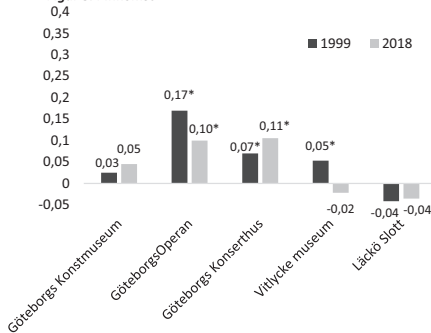
Figur 3.2 Ålder

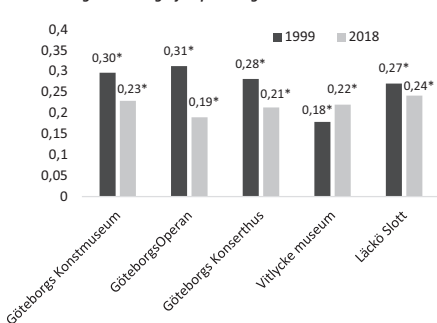
Figur 3.3 Subjektiv klass

Figur 3.4 Inkomst

Figur 3.5 Geografisk placering

Kommentar: Frågan lyder: *Har du under de senaste 12 månaderna besökt följande?* Den beroende variabeln går från: ingen gång=0, någon gång=1 och flera gånger=2. Spearman's Rho är ett icke-parametriskt (ej normalfördelat data) sambandsmått som rangordnar och jämför sambandet mellan två variabler på en skala från -1 till +1, där +1 är ett perfekt positivt samband och -1 är ett perfekt negativt samband. Stjärnor symboliserar signifikanta samband.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 1999 och 2018.

Hushållsinkomst har 1999 betydelse för fyra utav fem besöksmål, om än begränsad sådan. Störst effekt tycks inkomsten ha för besök på GöteborgsOperan där höginkomsttagare besöker Operan i högre utsträckning, vilket också är förväntat eftersom det är ett av de mer kostsamma besöksmålen. Läckö Slott är det enda besöksmålet där låginkomsttagare besöker i högre utsträckning men sambandet är så svagt att det knappt kan påvisas. Egeninkomst år 2018 är i sin tur positivt och signifikant korrelerat med fyra utav fem besöksmål, och även här är styrkan i sambandet modest. Starkast samvariation finns mellan besök på Göteborgs konserthus eller GöteborgsOperan och inkomst men även här ligger det på 0,11 respektive 0,10. Inkomst verkar helt enkelt inte spela någon större roll för val av besök för majoriteten av de undersökta besöksmålen. I figur 3.5 ser vi att vara bosatt i samma kommun som utflyktsmålet eller i angränsade kommuner är positivt och signifikant korrelerat med att ha besökt något av de undersökta besöksmålen för båda åren. Styrkan i sambandet har minskat något från 1999 till 2018 för de flesta besöksmålen, störst förändring i betydelsen av att bo nära besöksmålet ser vi för GöteborgsOperan med en minskning på 0,12. Det enda besöksmålet där geografisk närhet verkar ha ökat i betydelse är för Vitlycke museum. I jämförelse med övriga förklaringsvariabler kan vi dock konstatera att geografiskt avstånd har varit och fortsatt är en betydande parameter för västsvenskarnas val av utflyktsmål.

Den presumtiva besökaren

I denna avslutande del av kapitlet fokuserar vi på vår tredje och sista frågeställning rörande vilka som är de potentiella besökarna, alltså de besökare som inte har besökt något av de undersökta utflyktsmålen under de senaste 12 månaderna men har uppgett att de gärna skulle vilja. Detta kommer göras med hjälp av en logistisk regressionsanalys där vilja att besöka ett utflyktsmål ställs mot gruppen som har besökt respektive utflyktsmål. Gruppen som ej känner till, ej besökt och inte heller uttryckt önskan om att besöka utflyktsmålen har undantagits analysen. Tidigare i kapitlet, i figur 1, såg vi att för samtliga utflyktsmål så är det mellan 20 och 30 procent som uppger att de gärna skulle vilja besöka ett utflyktsmål som de ej besökt under de senaste 12 månaderna. Gruppen kan betraktas som utflyktsmålens potentiella publik. Syftet här är att undersöka om vi med hjälp av de förklaringsvariabler som vi använt tidigare också kan belysa vad som skiljer denna grupp från dem som faktiskt besökt något av utflyktsmålen, och därmed vilka hinder som kan föreligga. Åter igen blir det relevant att reflektera över utfallet i inledande faktoranalys där tre grupper utkristalliserade sig under benämningarna *finkultur*, *intressekultur* och *kultur i regionen*. Svarsalternativet att vilja besöka ett utflyktsmål ställdes inte i den västsvenska SOM-undersökningen 1999 så här återgår fokus till 2018.

I tabell 2 presenteras resultaten av en multivariat logistisk regression. Då de logistiska regressionskoefficienterna inte är särskilt intuitiva återfinns i tabell 2

förändringen av predicerade sannolikheter för att vilja besöka respektive utflyktsmål bland de variabler som uppvisar signifikant effekt. Det vi kan se är att för samtliga *finkulturella* och *kultur i regionen* besöksmål så har ålder en signifikant påverkan på om en uppger intresse för att besöka eller inte. Åldersvariabeln ingår i regressionen i sin helhet (16 till 85 år) i 1-årsklasser. Sambanden som vid första anblick är blygsamma uppnår ändå betydande storlek när ålder analyseras från sitt lägsta till sitt högsta värde. Sambanden är negativa vilket betyder att ju yngre desto större sannolikhet att visa intresse för att besöka. Effekten är som störst för Nordiska Akvarellmuseet och Bohusläns Museum. En person i 20-årsåldern som ej besökt Nordiska Akvarellmuseet är ca 42 procentenheter mer sannolik att uttrycka viljan att besöka än en person i 80-årsåldern. Utbildning är signifikant korrelerat med tre av besöksmålen utan koppling till typ av besöksmål. I samtliga fall är det hög- eller medelhög utbildning i jämförelse med låg utbildning som ger effekt. För Göteborgs Konstmuseum så är lågutbildade en potentiell besöksgrupp då sannolikheten att en person uppger sig vilja besöka konstmuseet är 17,8 procentenheter högre bland lågutbildade än bland högutbildade. För Sjöfartsmuseet Akvariet och Läckö Slott är tvärtom högutbildade en potentiell besöksgrupp vilka i högre grad än idag önskar besöka utflyktsmålen.

Egeninkomst verkar här, likt i gruppen som har besökt utflyktsmålen inte utgöra något större hinder för besök, endast två av besöksmålen (Göteborgs Konstmuseum och Västergötlands Museum) uppvisar ett signifikant samband och då är det höginkomsttagare som i högre grad uppger att de vill besöka. Resultatet bör dock tolkas varsamt, båda besöksmålen har fritt eller relativt lågt inträde så inkomst kan fortfarande vara betydelsefullt för kulturkonsumtionen. Det verkar emellertid finnas en klassdimension som påverkar besök för de undersökta utflyktsmålen. Subjektiv klass är signifikant och negativt korrelerat med alla våra mer finkulturella besöksmål, med undantag för Göteborgs Stadsteater, samt även för Sjöfartsmuseet Akvariet, Världskulturmuseet och Bohusläns Museum från de två andra faktoringindelningarna. Framförallt de mer finkulturella besöksmålen verkar därför ha en potentiell besöksgrupp bland gruppen arbetarhem som idag inte besöker i lika stor utsträckning trots att intresset finns. För Göteborgs Konstmuseum så är sannolikheten 17,5 procentenheter högre att en person från ett arbetarhem uppger sig vilja besöka men inte har gjort det jämfört med en person från ett tjänstemanna- eller högre tjänstemannahem. Slutligen kan vi se att fysiskt avstånd spelar roll för om man har uppgett sig vilja besöka ett av utflyktsmålen jämfört med att ha besökt utflyktsmålet. För alla utflyktsmålen får vi ett signifikant och negativt resultat. Sannolikheten att inte ha besökt något av utflyktsmålen men gärna vilja är högre för individer bosatta utanför närområdet till utflyktsmålet, jämfört med individer bosatta i närområdet (aktuell kommun eller angränsande) under kontroll för övriga variabler. Störst skillnad ser vi för besöksmål som ligger utanför Göteborgsområdet med Läckö Slott i toppen, där sannolikheten för att ha uppgett sig vilja besöka Läckö Slott men inte gjort det ökar med 61 procentenheter om man inte bor i Lidköping eller angränsande kommuner. Fysisk tillgänglighet är en viktig parameter

för besökare, och bristande tillgänglighet är en faktor som begränsar personer som i övrigt gärna vill besöka. Långt ifrån alla orsaker till varför man besöker ett visst besöksmål eller inte täcks dock in i detta kapitel, och som vi ser på vårt begränsade förklaringsvärde (R^2) innebär det att det finns många andra aspekter som påverkar besöksval som vi inte har tagit hänsyn till i föreliggande modellering.

Avslutning

Det här kapitlet har undersökt vad som påverkar besök på ett antal kulturella besöksmål i Västsverige och om det finns typer av besöksmål som lockar vissa grupper av människor. Inledningsvis kom vi fram till att besöksmålen mätta i 2018 års västsvenska SOM-undersökning går att dela in i tre kategorier varav en är den klassiskt finkulturella dimensionen av kultur. Över tid ser vi dels en allmän minskning av kulturkonsumtion vilket visas i figur 2, och dels har sammansättningen av de som besöker utflyktsmålen ändrats vilket redogjorts för i figur 3. Klassiska socioekonomiska förklaringsfaktorer minskar i betydelse över tid för samtliga av de fem besöksmål där en jämförelse är möjlig. Det analyserna visat oss är att exempelvis utbildningsgrad och subjektiv klass inte bara minskat i betydelse vad gäller de klassiskt *finkulturella* besöksmålen, utan även i dem som kategoriserats som *intressebaserad kultur* och *kultur i regionen*. 2018 finns alltså ett intresse för att konsumera kultur som enligt Bourdieus teori ligger utanför grupptillhörighetens normala smak, och det verkar inte bara vara finkulturkonsumenterna som är mer allätare utan även andra grupper. En alternativ förklaring är att den finkulturella distinktionen fortfarande är intakt, men att den följer nya linjer och har nya gränsmarkörer för vad som är fint och fult, vilka inte går att fånga här. Öl, nu producerat på mikrobryggerier och snabbmat, nu såld i matbilar (foodtrucks) är två nutida exempel på fulkultur som med hjälp av strategisk marknadsföring och positionering har lyfts in i finrummet. Klassbegreppet har även det förändrats över tid och betyder kanske inte samma sak nu som då. Den klassiska beteckningen av arbetarklass som klassen beroende av sina händer eller hjärna för försörjning klassificeras idag som medelklass om arbetet betalar tillräckligt bra. Den ändrade självbilden bidrar möjligtvis till att gränserna mellan fin och populärkultur suddas ut ytterligare. Starkast förklaringsfaktor har dock besöksmålen geografiska placering där närhet till respektive besöksmål förklarar en betydande del av andelen besök. Kapitlet berör också besöksmålen potentiella publik genom att undersöka gruppen som uppger att de vill besöka ett utflyktsmål men ej har gjort det under de senaste 12 månaderna. Här ser vi att den potentiella publiken främst finns bland de unga vad gäller *kultur i regionen* och *finkultur* medan utbildning och inkomst endast i få fall påverkar viljan att besöka ett utflyktsmål. Hos den potentiella publiken likväl som den redan existerande så är det den geografiska placeringen som ger störst utslag och det i högst grad bland *kultur i regionen*. Kort och gott: för att kulturen skall vara tillgänglig för alla behöver den finnas överallt.

Tabell 2 Logistisk regressionsanalys av betydelsen av olika bakgrundsvariabler för viljan att besöka utflyktsmål i Västra Götaland, 2018 (förändring av predicerad sannolikhet)

	Finkultur				Intressekultur			Kultur i regionen					
	Göteborgs Konserthus	Göteborgs Operan	Göteborgs Stadsteater	Göteborgs Konstmuseum	Nordiska Akvarellmuseet	Göteborgs Stadsmuseum	Göteborgs Naturhistoriska Museum	Sjöfartsmuseet Akvariet	Världskulturmuseet	Bohusläns Museum	Läckö Slott	Vitlycke museum	Västergötlands Museum
Alder	-0.003***	-0.004***	-0.003**	-0.004***	-0.008**								
Medellåg utbildning (ref: låg utbildning)													
Medelhög utbildning (ref: låg utbildning)													
Hög utbildning (ref: låg utbildning)				-0.178*				0.127*					
Inkomst Göteborg	-0.202***	-0.156***	-0.300***	0.018**	-			-0.276***	-0.362***	-	-	-	0.019**
Tjänstemanna-hem (ref: arbetarhem)	-0.128***	-0.115**		-0.175***	-0.108*			-0.078*	-0.130**	-0.137**	-	-	-
Uddevalle	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0.422***	-	-	-
Lidköping	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0.612***	-	-
Tjörn	-	-	-	-	-0.283***	-	-	-	-	-	-	-0.441***	-
Tanum	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skara	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0.278***
Antal observationer	1 011	1 132	947	874	847	915	1 102	1 005	891	735	965	702	547
Log likelihood	-618.43	-749.48	-576.20	-540.09	-520.13	-562.95	-737.50	-655.02	-530.79	-419.56	-620.77	-384.54	-220.38
McFadden pseudo R2	0.06	0.04	0.07	0.08	0.08	0.11	0.03	0.06	0.11	0.14	0.07	0.06	0.18

Kommentar. Analyserna bygger på data från 2018 års västsvenska SOM-undersökning och berör boende i Västra Götaland + Kungsbacka och är hämtade från logistiska regressionsanalyser, där beroende variabeln är dikotom (0=har besökt utflyktsmålet någon gång eller flera gånger de senaste 12 månaderna, 1=har inte besökt men skulle vilja besöka). Tabellen visar hur mycket sannolikheten för att vilja besöka något av besöksmålen (jämfört med att ha besökt) förändras när den oberoende variabeln förändras med ett skåletpunkt och resterande variabler hålls vid sina medelvärden. Tabellen visar endast signifikanta värden. Alder är en intervallvariabel och består av 12 skåletpunkter. Variabeln tjänstemannafamilj är kodad 1=illhör tjänstemannafamilj med låg utbildning som referenspunkt. Inkomst är en intervallvariabel och består av 12 skåletpunkter. Variabeln tjänstemannafamilj är kodad 1=illhör tjänstemannafamilj eller högre tjänstemannafamilj och 0=illhör arbetarklassfamilj. Stadsvariablerna är kodade 1 om man bor i den aktuella kommunen (Göteborg, Uddevalla, Lidköping, Tjörn, Tanum eller Skara) eller i angriparkommuner och 0 om man bor i en annan kommun. Rakt streck symboliserar att variabeln inte var inkluderad i modellen.

Källa. Den västsvenska SOM-undersökningen 2018.

Referenser

- Antoni, Rudolf. Västsvenska kulturvanor (2008). I Lennart Weibull & Susanne Johanson (red) *Regionen och flernivådemokratien*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Bourdieu, Pierre (1979/1993). Distinktionen. I Brutus Östling (red) *Kultursociologiska texter i urval av Donald Broady och Mikael Palme*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.
- Bové, Klara; Jansson, Daniel & Harring, Niklas (2016). *Vision Västra Götaland 2016*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Brodén, Daniel. Arbetarklass och kulturvanor i historisk kontrast (2013). I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *Vägskäl*. SOM-institutet vid Göteborgs Universitet.
- Börjesson, Mikael (2016). *Rummet av kulturvanor: En fördjupad analys av 2014 års SOM-undersökning*. Uppsala Universitet: Myndigheten för kulturanalys.
- Erickson, Bonnie H. Culture, class, and connections (1996). *American journal of Sociology* 102(1), 217-251.
- Gans, Herbert J (1999). *Popular Culture and High Culture: an Analysis and Evaluation of Taste*. New York: Basic Books.
- Jansson, Daniel & Wärnlöf Bové, Klara (2017). Kulturvanor I Västsverige. I Ulrika Andersson & Annika Bergström (red). *En brokig gemenskap*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Lindgren, Simon. *Populärkultur: Teorier, Metoder Och Analyser. 2.*, [rev.] Uppl. ed. Stockholm: Liber, 2009. Print.
- Osborne, Jason W., Anna B. Costello & J. Thomas Kellow (2008). Best practices in exploratory factor analysis. I Jason Osborn (red) *Best practice in quantitative methods*: Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Oscarsson, Henrik (2011). Populära utflyktsmål i Västra Götaland. I Annika Bergström (red). *Västsvensk vardag*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (2017). *Svenska trender 1986–2016*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Purhonen, Semi, Jukka Gronow & Keijo Rahkonen (2011). Highbrow Culture in Finland: Knowledge, Taste and Participation. *Acta Sociologica* 54(4), 385-402.
- Regeringskansliet. (2019). *Kultur i hela landet – dialog om kultursamverkansmodellen med regionala politiker*. [online] Tillgänglig på : <https://www.regeringen.se/artiklar/2019/09/kultur-i-hela-landet--dialog-om-kultursamverkansmodellen-med-regionala-politiker/> [hämtad 1 Okt. 2019].
- Swedner, H. (1971). *Om finkultur och minoriteter: Tio essayer*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Velicer, Wayne F., and Douglas N. Jackson (1990). Component analysis versus common factor analysis: Some further observations. *Multivariate Behavioral Research* 25(1). 97-114.
- Västra Götalandsregionen (2005). *Vision Västra Götaland – Det goda livet*. Beredningsgruppen för regionutveckling.

